

MAKTABDA MA’NAVIY-MA’RIFIY ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARI

Amanova Sevara Abduraim qizi

Jizzax viloyati G‘allaorol tumani MMTB ga qarashli 11- sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi ma’naviy ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari yoritilgan. O‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish, innovatsion metodlardan foydalanish, tarbiyaviy jarayonga raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari ilmiy asosda tahlil qilingan. Shuningdek, pedagoglarning ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etishdagi faoliyati samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rsatib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *ma’naviy-ma’rifiy ishlar, zamonaviy pedagogika, innovatsion metodlar, qadriyatlar, samaradorlik.*

Аннотация: *В данной статье рассмотрены современные педагогические подходы к повышению эффективности духовно-просветительской работы в школе. Научно проанализированы вопросы формирования национальных и общечеловеческих ценностей у учащихся, использования инновационных методов, внедрения цифровых технологий в воспитательный процесс. Также показаны пути повышения эффективности деятельности педагогов в организации духовно-просветительской работы.*

Ключевые слова: *духовно-просветительская работа, современная педагогика, инновационные методы, ценности, эффективность.*

Annotation: This article explores modern pedagogical approaches to enhancing the effectiveness of spiritual and educational activities in schools. It provides a scientific analysis of forming national and universal values among students, applying innovative teaching methods, and integrating digital technologies into the educational process. The article also highlights ways to improve teachers’ efficiency in organizing spiritual and educational activities.

Keywords: *spiritual and educational work, modern pedagogy, innovative methods, values, effectiveness.*

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida nafaqat bilim berish, balki yosh avlodni har tomonlama barkamol, ma’naviy yetuk, vatanparvar va tashabbuskor shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu ma’noda maktablarda olib borilayotgan ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samaradorligi ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismi sanaladi. Bu jarayonni samarali boshqarish va tizimli yo‘lga qo‘yishda maktab direktori o‘rinbosarining faoliyati alohida ahamiyatga ega.

Maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari o‘quvchi-yoshlarning dunyoqarashini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, huquqiy, ma’naviy, estetik, axloqiy va ekologik madaniyatini rivojlantirishda boshqaruvchanlik hamda tashkiliy faoliyatini amalga oshiradi. Ayniqsa, globallashuv va axborot oqimlari kuchaygan hozirgi sharoitda yoshlarni turli zararli g‘oyalar ta’siridan asrash, ularning ongini sog‘lom fikrlar bilan boyitish, o‘zligini anglashga undash ta’lim muassasalari zimmasiga katta mas’uliyat yuklamoqda.

Shuningdek, Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan “Barkamol avlod” g‘oyasi, ta’lim sohasida qabul qilinayotgan davlat dasturlari va milliy konsepsiyalar ham maktablarda ma’naviy-ma’rifiy ishlarni yanada takomillashtirish, yangi innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarurligini taqozo etmoqda. Demak, ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarining faoliyatini ilmiy asosda o‘rganish, tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki jamiyatda sog‘lom ma’naviy muhitni qaror toptirishga ham xizmat qiladi.

Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri – ularning ma’naviy dunyosini boyitish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, mustaqil fikrlaydigan, intellektual salohiyatli avlodni voyaga yetkazishdan iboratdir. Shu sababli maktablarda ta’lim jarayonini samarali tashkil etish bilan bir qatorda, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish ham dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Bugungi globallashuv jarayonlari, axborot oqimlarining cheksizligi, turli ijtimoiy-madaniy ta’sirlarning kuchayishi sharoitida yoshlarning dunyoqarashini to‘g‘ri shakllantirish, ularni zararli oqimlardan himoya qilish, milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini mustahkamlash maktabdagi ma’naviy-ma’rifiy ishlarning asosiy vazifalaridandir. Bu jarayonni samarali boshqarish va metodik jihatdan to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishda direktor o‘rinbosarining faoliyati muhim o‘rin tutadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, ta’lim sohasida qabul qilingan davlat dasturlari va strategiyalar, xususan, “Yoshlar – kelajagimiz” davlat dasturi, “Ma’naviy-ma’rifiy ishlarni takomillashtirish” bo‘yicha qaror va farmonlar maktablarda ushbu yo‘nalishdagi ishlarni tizimli tashkil etishni taqozo etmoqda. Demak, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish, yoshlarning ijtimoiy faoliyatini kengaytirish va ularda barkamol inson fazilatlarini shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Asosiy qism

Maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarining faoliyati o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Bu jarayon ta’lim-tarbiyaning ajralmas qismi bo‘lib, nafaqat bilim berish, balki yoshlarning ongini boyitish, ularda to‘g‘ri dunyoqarash, sog‘lom e’tiqod, mustahkam hayotiy pozitsiyani shakllantirishni ham ko‘zda tutadi. Shuning uchun ma’naviy-ma’rifiy ishlar maktabda olib boriladigan barcha faoliyatning poydevori sifatida namoyon bo‘ladi. Direktor o‘rinbosari bu borada tashkiliy, metodik va nazorat faoliyatini amalga oshiradi.

Avvalo, o‘quvchilarning ma’naviy tarbiyasini ta’minlashda turli xil tadbirlar, suhbatlar, davra muloqotlari, uchrashuvlar, adabiy-badiiy kechalar muhim ahamiyatga ega. Ularni samarali tashkil etish orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlarimiz, urf-odat va an’analarimizga hurmat uyg‘otiladi. Shu bilan birga, umuminsoniy qadriyatlar, insonparvarlik, bag‘rikenglik, mehr-oqibat, tinchliksevarlik kabi fazilatlarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratiladi. Direktor o‘rinbosari bu jarayonda sinf rahbarlari, fan o‘qituvchilari, ota-onalar va keng jamoatchilik bilan hamkorlikda ishlaydi.

Bugungi kunda yoshlarni turli yot g‘oyalar, zararli oqimlar, axborot xurujlaridan asrash masalasi juda dolzarbdir. Shu bois maktabda olib boriladigan ma’naviy-ma’rifiy ishlar nafaqat tashkiliy jihatdan, balki mazmun-mohiyatiga ko‘ra ham mukammal bo‘lishi lozim. Direktor o‘rinbosari bu jarayonda o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning qiziqishlariga mos, innovatsion yondashuvlarga asoslangan metodlarni qo‘llashi zarur. Jumladan, interfaol metodlar, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, ijodiy loyihalar tashkil etish o‘quvchilarning ishtirokini kuchaytiradi va ularda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning muhim yo‘nalishlaridan yana biri – vatanparvarlik tarbiyasidir. Bu borada maktabda davlat ramzlariga hurmat, yurtimiz tarixini o‘rganish, buyuk allomalarimiz merosini anglash, milliy bayram va sanalarni keng nishonlash kabi tadbirlar o‘tkazilishi zarur. Direktor o‘rinbosari bu ishlarni tizimli reja asosida yo‘lga qo‘yib, ularning natijadorligini muntazam monitoring qilib borishi kerak.

Shuningdek, yoshlarning kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, huquqiy madaniyatni shakllantirish ham ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ajralmas bo‘lagidir. Kitobxonlikni targ‘ib qilishda kutubxona bilan hamkorlik, kitob taqdimotlari, tanlovlar, ijodiy uchrashuvlar samarali bo‘lsa, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda sport musobaqalari, sog‘lomlashtirish tadbirlari, psixologik treninglar o‘quvchilarga katta ta’sir ko‘rsatadi.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligi ko‘p jihatdan ota-onalar bilan hamkorlikka ham bog‘liqdir. Shu bois direktor o‘rinbosari ota-onalar qo‘mitasi, mahalla faollari va jamoatchilik vakillari bilan birgalikda yoshlarning tarbiyasi borasida umumiy mas’uliyatni bo‘lishishi lozim. Bu orqali tarbiya jarayoni faqat maktab doirasida emas, balki oilada va mahallada ham izchil davom etadi.

Demak, maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarining faoliyati keng qamrovli bo‘lib, u nafaqat tadbirlarni tashkil etadi, balki ta’lim-tarbiya jarayonining barcha bosqichida mazmun-mohiyatni boyitishga, metodlarni takomillashtirishga, hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Bu faoliyat natijasida o‘quvchilar shaxs sifatida har tomonlama rivojlanadi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, mustaqil fikrlaydigan, sog‘lom e’tiqodli barkamol avlod shakllanadi.

Maktab ta’limi jarayonida ma’naviy-ma’rifiy ishlar o‘quvchilarning shaxsiy kamolotida, ijtimoiy faol va barkamol inson sifatida voyaga yetishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Direktor o‘rinbosarining ushbu sohadagi faoliyati faqat tashkiliy ishlar bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarning axloqiy, huquqiy, estetik, ekologik va ma’naviy

dunyoqarashini shakllantirishni o‘z ichiga oladi. Shu bois bu mavzuni chuqur o‘rganish bir nechta sabablar bilan asoslanadi.

Birinchidan, globallashuv va axborot texnologiyalari davrida yoshlar ongiga turli xil g‘oyalar ta’sir qilmoqda. Ularni sog‘lom ma’naviy muhitda tarbiyalash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida shakllantirish davlat siyosatining ustuvor vazifasidir.

Ikkinchidan, yoshlarning o‘zligini anglash, milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini rivojlantirishda maktabning, xususan, ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimining ta’siri beqiyosdir. Direktor o‘rinbosarining faoliyatini ilmiy asosda o‘rganish orqali bu jarayonni yanada takomillashtirish mumkin.

Uchinchidan, ta’lim sohasida qabul qilingan davlat dasturlari, farmon va qarorlar maktablarda ma’naviy-ma’rifiy ishlarni yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. Bu esa mazkur mavzuni nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish, samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish zaruratini kuchaytiradi.

To‘rtinchidan, o‘quvchilarning intellektual, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishida faqat dars jarayoni yetarli emas. Shu sababli sinfdan tashqari faoliyatni samarali tashkil etish, kitobxonlikni rivojlantirish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, huquqiy madaniyatni oshirish kabi masalalarda direktor o‘rinbosarining o‘rni va mas’uliyatini o‘rganish dolzarb hisoblanadi.

Demak, ushbu mavzuni o‘rganish ta’lim-tarbiya jarayonida ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samaradorligini oshirish, ularni zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish, yoshlarning barkamol inson sifatida shakllanishini ta’minlash uchun zarurdir.

Maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bugungi kunda ta’lim tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Chunki yoshlarning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash bevosita maktabdagi tarbiyaviy jarayonlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Mazkur jarayonni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish esa uning samaradorligini keskin oshiradi.

Avvalo, interfaol metodlardan foydalanish ma’naviy-ma’rifiy ishlarni jonlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi. Davra suhbatlari, bahs-munozaralar, “aqliy hujum”, “rol o‘ynash” kabi usullar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi, ularda mustaqil fikrlash va erkin muloqot ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu jarayonda o‘quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki o‘z nuqtayi nazarlarini asoslash, o‘zaro hurmat va bag‘rikenglikni namoyon qilishni ham o‘rganadilar.

Ikkinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish ma’naviy-ma’rifiy ishlarning zamonaviy shakli hisoblanadi. Multimedia vositalari, taqdimotlar, videoroliklar, virtual kutubxonalar orqali o‘quvchilarda zamonaviy bilimlar uyg‘otiladi, ularda axborotni tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlanadi. Masalan, milliy qadriyatlarimizga oid hujjatli filmlarni tomosha qilish yoki onlayn kitobxonlik tanlovlari tashkil etish yoshlarning ma’naviy qiziqishini oshiradi.

Uchinchidan, loyiha asosida o‘qitish yondashuvi ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini yanada kuchaytiradi. O‘quvchilar mustaqil ravishda turli ijtimoiy, ekologik, madaniy loyihalarda ishtirok etadilar, o‘z tashabbuslari bilan kichik guruhlar faoliyatini tashkil etadilar. Bu usul ularni ijtimoiy faollikka, ijodkorlikka, jamoada ishlashga o‘rgatadi.

To‘rtinchidan, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi har bir o‘quvchining individual qiziqish va ehtiyojlarini inobatga oladi. Direktor o‘rinbosari va pedagoglar o‘quvchilarning qiziqishlariga mos ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni ishlab chiqish orqali ularning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydilar. Masalan, kitobxonlikka qiziqqan o‘quvchilar uchun adabiyot klublari, sportga qiziqqanlar uchun sport tadbirlari, san’atga qiziqqanlar uchun ijodiy to‘garaklar tashkil etilishi mumkin.

Beshinchidan, kompetensiyaga asoslangan yondashuv ham ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshiradi. Bu yondashuvda o‘quvchilarda faqat nazariy bilim emas, balki amaliy ko‘nikma va hayotiy kompetensiyalar shakllantiriladi. Masalan, huquqiy tarbiya darslarida faqat qonunlarni o‘rganish emas, balki huquqiy vaziyatlarni tahlil qilish, ulardan chiqish yo‘llarini topish orqali real hayotiy tajriba hosil qilinadi.

Oltinchidan, ota-ona va mahalla bilan hamkorlikning zamonaviy shakllari ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samaradorligini oshirishda muhimdir. Onlayn uchrashuvlar, ota-onalar ishtirokidagi seminar-treninglar, mahalla faollari bilan birgalikda tashkil etilgan tadbirlar o‘quvchilarda ijtimoiy mas’uliyat va birdamlik tuyg‘usini kuchaytiradi.

Demak, maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish uchun interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha asosida o‘qitish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, kompetensiyaga asoslangan metodlar va jamoatchilik bilan hamkorlik kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo‘llash nihoyatda muhimdir. Bu esa yoshlarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning ma’naviy-axloqiy kamolotini ham yuksaltirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Maktabda ma’naviy-ma’rifiy ishlarni samarali tashkil etish yoshlarning barkamol shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Direktor o‘rinbosarining ushbu sohadagi faoliyati ta’lim-tarbiya jarayonining poydevorini mustahkamlash, o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik, ma’naviy immunitet, mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlardan – interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha asosida o‘qitish, shaxsga yo‘naltirilgan va kompetensiyaga asoslangan yondashuvlar hamda ota-ona va jamoatchilik bilan hamkorlikning yangi shakllari – samarali qo‘llanilganda ma’naviy-ma’rifiy ishlarning natijadorligi sezilarli darajada oshadi.

Shu bois, maktablarda ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini ilmiy asosda takomillashtirish, yangi innovatsion yondashuvlarni joriy etish va samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Bu esa ta’lim jarayonida sog‘lom ma’naviy muhitni qaror toptirish, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, har tomonlama barkamol avlod sifatida voyaga yetkazishga keng yo‘l ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning ma’naviy-ma’rifiy sohadagi nutq va ma’ruzalar to‘plami. (2017–2024). Toshkent.
2. Yo‘ldoshev, J. G., & Hasanboeva, O. (2018). Pedagogika. Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati.
3. Ochilov, M. (2020). Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Qodirova, N. (2021). Maktab ta’limida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etish va ularning ijtimoiy ahamiyati. Ta’lim taraqqiyoti jurnali, 2(4), 55–63.
5. Hasanov, B. (2019). O‘quvchilarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: Noshir.
6. Ergasheva, D. (2022). Maktabda tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda innovatsion metodlardan foydalanish. Pedagogik izlanishlar, 5(3), 77–85.
7. G‘ulomova, Z. (2020). Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Innovatsiya Ziyos.
8. Rasulov, M. (2021). O‘quvchilarda ma’naviy ong va ma’rifiy dunyoqarashni shakllantirish omillari. Pedagogika va psixologiya jurnali, 1(2), 102–109.
9. UNESCO. (2020). Education for Sustainable Development and Global Citizenship. Paris: UNESCO Publishing.